

ISSN 2450-6486

www.ehs-ss.pl

DOI: 10.38014/ehs-ss.2020.3-1.04

Ірина НІКІТИНА

Розвиток комунікативної культури особистості майбутнього фахівця як необхідна умова активної адаптації

IRYNA NIKITINA. **Communicative culture development of future specialist's personality as a necessary condition for active adaptation.** *The article emphasizes the need to develop the communicative culture of the future specialist during training in Higher School. The formation of a model of business communication, adequate to the requirements of the new status of Higher Education Receiver, contributes to the active adaptation of educational and professional work subject. Active adaptation is a system of purposeful, active actions of the applicant, aimed at changing themselves, their behavior and conditions of educational and professional activities and life in general. It is used when it is necessary to develop something new: a new model of learning, behavior, communication, value system, ethical, moral and cultural norms of interaction. As a result, the Higher Education Receiver develops personal and professional adaptive potential of the specialist and individual style of quality dialogic communication with business partners and readiness for professional and social self-realization. In the conditions of Higher School it is necessary*

to organize special work on the development of a resource of adaptability of the First Year Student's Personality in the transition period from the system of Secondary School to system of Higher Education for the purpose of maintenance of new model of training, behavior and communication development. The need for communication is the dominant need for personal development in the period of majority. Her satisfaction promotes the development of positive self-relation. The result is a positive "I-concept" of the specialist. This is a key psychological determinant of his professional and career growths. Therefore, it is important to pay special attention to the formation of the communicative culture of the specialist in Higher School. The communicative culture of the individual is defined as a system of knowledge, norms, values and patterns of behavior accepted in society, and the ability to organically, naturally and effortlessly implement them in business and emotional communication. It motivates the subject and self-realization of the future specialist's training, education and development functions. Psychologists distinguish the following communicative culture functions: contact; informative; motivating; coordination; emotional; implementation of psychological influence; self-presentative, etc. The communicative culture of the Higher Education Receiver and his active adaptation determine the quality of professional training, the effectiveness of further self-realization and social responsibility in a professional institution.

Keywords: the process of active adaptation, Personality of Higher Education Receiver, communicative culture of the future Specialist, development of individual style of dialogical communication with business partners, professional self-realization and social responsibility of the individual.

Ефективність процесу активної адаптації особистості здобувача вищої освіти є необхідною умовою його якісної освіти та подальшої самореалізації як майбутнього фахівця та соціально відповідального громадянина суспільства. Адаптацію особистості здобувача психологи розуміють як багаторівневий, динамічний процес, пов'язаний із певною перебудовою особистості у межах включеності її у модель вищої освіти та оволодіння новою соціальною роллю. При аналізі проблеми адаптації ми спираємось на необхідність розвитку та збереження людського потенціалу української держави, на єдність особистості й суспільства та активний характер їхньої взаємодії. Головна функція адаптації особистості у ЗВО полягає в адекватному розумінні та прийнятті норм і цінностей зміненої моделі навчання

та адекватної поведінки в університетському середовищі, що передбачає розвиток комунікативної культури здобувача. Той, хто успішно навчається, набув стійкого соціального статусу референтної особи серед однолітків, здобув авторитет у викладачів, вправно та організовано діє і впевнено та комунікабельно поводить себе у типових побутових і соціальних ситуаціях, може вважатися таким, що досяг загальної адаптивності. Сучасна система особистісно-зорієнтованої освіти створює єдиний механізм самореалізації, що дозволить забезпечити якість навчально-професійного процесу за умов застосування принципів модульно-розвивальної дидактики. Серед них принципи: доцільності (щодо цілей), продуктивності (щодо інтерактивних методів), ефективності (щодо якісних результатів) та діалогічності (щодо комунікативної взаємодії).

Згідно Резолюції Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний у галузі сталого розвитку на період до 2030 року» головними критеріями конкурентності фахівця у 2030 році будуть: 1). Здатність до ефективного спілкування з людьми; 2). Достатній рівень практичних навичок роботи; 3). Необхідний рівень академічних знань у фаховій галузі. Однак, як свідчить практика, здобувач не завжди вміє будувати власну впевнену ділову поведінку та ефективно спілкуватися з іншими учасниками навчально-професійного процесу, використовуючи діалог як форму комунікації, навчання, фахової діяльності та засіб творчого розвитку. Формування комунікативної культури здобувача необхідно починати з перших днів його навчання у ЗВО, включаючи в процес активної адаптації.

Вчені досліджують різні аспекти проблеми адаптації особистості у ЗВО. А. Андрєєва, Т. Алексєєва, О. Венгер, С. Ворожбит, В. Гамов, О. Гречишкіна, Г. Левківська, Є. Резнікова, В. Слободчиков, О. Солодухова, І. Троцук, Ф. Хайруллін, А. Фурман та ін. вивчають проблему дидактичної адаптації; І. Бех, Т. Буяльська, М. Вієвська, М. Вітковська, Н. Дятленко, Л. Красовська, Н. Коцур, Л. Клочек, Л. Косарева, Н. Любченко, О. Маріна, І. Нікітіна, М. Прищак, О. Прудська, О. Стягунова, І. Шаповал та ін., різні аспекти адаптації першокурсників; В. Казміренко розробив програму дослідження соціально-психологічних чинників адаптації молоді до майбутнього фаху. Вивчення і осмислення феномена комунікативної культури, розглянуто у працях Г. Артемєвої, О. Бароненко, А. Білоножко, А. Вежбицької, В. Возчикова, В. Григорьєвої-Голубєвої, У. Гудікунста, Т. Грушевицької, П. Донця, Ю. Ємельянова, С. Знаменської, О.

Корніяки, Л. Кулікової, О. Кравченко, Н. Ларіної, В. Манакіна, І. М'язової, А. Позднякової, Л. Пономаренко, Т. Слухай, А. Садохіна, С. Тер-Мінасової, Г. Тріандіса, Е. Холла, Г. Хофстеде. Теоретичним проблемам комунікації у вищій школі присвячено роботи Л. Бербенець, І. Михайленко, В. Тупченко та ін. Іноземні фахівці З. Мур, А. Мюллер пропонують практичні рекомендації щодо методики оволодіння досвідом комунікації у вищій школі. Психологи М. Барчій, Г. Дегтярьова, І. Нечаюк, Т. Поліщук, Л. Руденко, А. Фозекош досліджують поняття комунікативної компетенції та її роль для майбутніх фахівців.

Реформування системи вищої освіти України згідно європейських стандартів впливає на організацію процесу адаптації і подальшої самореалізації здобувачів й передбачає розвиток їхньої комунікативної культури для ефективної діалогічної взаємодії з діловими партнерами. Проблема практичного розвитку комунікативної культури майбутнього фахівця у процесі адаптації вимагає поглибленого дослідження для її оптимального вирішення.

Метою статті є визначення психологічного змісту, ролі та практичних методів розвитку комунікативної культури особистості майбутнього фахівця в процесі її активної адаптації в умовах ЗВО.

Адаптацію психологи розуміють як складну систему перетворень, що відбуваються з особистістю відповідно до змін умов її життя, внаслідок яких виникають такі якості: 1). Адаптованість як стан узгодження наявних якостей і вимог середовища; 2). Адаптивність як інтегрована особистісна якість, що забезпечує здатність суб'єкта розвитку до подальших перетворень.

Адаптацію особистості здобувача автор розуміє як багаторівневий, динамічний процес, пов'язаний із певною перебудовою його особистості у межах включеності її у нову модель навчання та поведінки в умовах вищої школи з метою оволодіння новою соціальною роллю шляхом адекватної самозміни та отримання необхідного досвіду самореалізації для професійного та кар'єрного зростання у фаховій структурі. Адаптація має дві стратегії: активну відкриту та пасивну закриту. Активна відкрита стратегія – це трансформаційна адаптація: вживання, засвоєння, перетворення. Це – система цілеспрямованих, активних дії суб'єкта, спрямованих на зміну себе, власної поведінки та умов навчання та життєдіяльності в цілому. Вона застосовується, коли необхідно засвоїти нове: нову модель навчання, поведінки, систему цінностей, етично-моральних і культурних норм взаємодії. Закри-

та стратегія – це компенсаційна адаптація: протидія, урівноваження, нейтралізація. Вона застосовується, коли необхідно зберегти власну індивідуальність. Головна функція активної адаптації здобувача полягає у свідомому розумінні та прийнятті норм і цінностей зміненої моделі навчання та ділової поведінки, що нададуть значні можливості реалізації власного творчого потенціалу, а також отримання потенційних можливостей для майбутньої професійної самореалізації як в умовах ЗВО так і у фаховій установі. Для досягнення стану адаптивності, особистості необхідно обирати адекватну модель поведінки та комунікації й активізувати власні ресурси (адаптивні механізми, пізнавальний потенціал, цілеспрямованість, самостійність, самоорганізованість, відповідальність, почуття вчасності, стресостійкість, активність, дисциплінованість, орієнтація здобувача на завершеність дій, що виступає як фактор, що впливає на організацію циклу дій від початку до кінця). Для оптимальної активної адаптації необхідно розуміння її як способу взаємозв'язку особистості та реальної дійсності, суть якого полягає у відображенні взаємних впливів за допомогою внутрішньої перебудови й зміни зовнішніх реакцій суб'єкта адаптації. Наявність двох критеріїв процесу адаптації: цілеспрямованості й активності, дозволяють розглянути адаптацію як процес, що розгортається в часі. У результаті відбувається інтеграція суб'єкта із спільністю і самовизначення в ній. Перше можна визначити як необхідну стадію входження особистості в нові соціальні умови на основі прийняття соціальних норм і цінностей суспільства. Другий момент пов'язаний зі становленням особистості в умовах даної спільності, коли найбільш повно виявляються її потенційні можливості і здібності. Об'єктивно активна адаптація виявляється у зміні поведінки, а суб'єктивно – у зміні відношення свідомості до дійсності. Причому ці зміни відбуваються як в суб'єкті, так і в об'єкті адаптації. Обидва вони в результаті інтегруються в єдину систему. Для цього в мотиваційному привабливому університетському середовищі потрібно створити умови для розвитку комунікативної культури особистості здобувача в процесі адаптації, щоб майбутній фахівець був здатний до соціальної і професійної самореалізації. Потрібно підкреслити, що для активної стратегії адаптації здобувача необхідно розвивати та вдосконалювати комунікативну культуру усіх суб'єктів процесу фахової підготовки в університетському середовищі: здобувачів, педагогічних і науково-педагогічних працівників, керівників тощо. Опис внутрішньої системи забезпечення якості освітньої діяльності у Національно-

му університеті харчових технологій визначає застосування сучасних особистісно-орієнтованих технологій навчання одним з ключових інструментів досягнення гарантованої якості вищої освіти, що тісно пов'язано з адаптацією та самореалізацією особистості здобувачів. Такі індивідуальні технології інтегрують та активізують комунікативні здібності усіх суб'єктів навчально-професійної взаємодії, що може бути основою для розвитку їхньої комунікативної культури. Важливу роль тут відіграє комунікабельність та наявність комунікативного контролю у спілкуванні, зокрема, грамотного професійного сленгу в процесі комунікативної взаємодії викладача із здобувачами.

У НУХТ було проведено психологічний констатувальний експеримент (2018-2019 н.р.) з метою проведення моніторингу перебігу та визначення актуальних проблем процесу адаптації першокурсників усіх спеціальностей. Вибірку склали 663 особи жіночої та чоловічої статі у віці 17-20 років. Серед них – 346 осіб (81%) першокурсників гуманітарних спеціальностей та 317 осіб (80,5%) першокурсників технічних спеціальностей. За даними досліджень 35,2% респондентів продемонстрували нездатність адекватно комунікувати з ровесниками, викладачами та батьками («Якщо всі проти мене, то я проти всіх», «Далі буду рухатись один (одна)», («Маю непорозуміння з викладачами (батьками)», «Я самотній (самотня)»); 16,8% респондентів готові змінюватись, що б домовитись з групою («Готовий (готова) завоювати повагу однокласників», «Хочу поваги батьків та викладачів»). Результати дослідження говорять про необхідність спеціально організованої роботи в університетському із забезпечення формування нової моделі ділового спілкування, адекватної вимогам вищої школи та комунікативної культури особистості майбутнього фахівця як необхідної умови активної адаптації та подальшої самореалізації. Інтенсивний розвиток комунікативних здібностей відбувається в процесі командної роботи. Важливою умовою успішного формування комунікативної культури на основі умінь діалогічної взаємодії майбутніх фахівців автор вважає використання технологій імітаційно-ігрового навчання. Це застосування дидактичних, рольових, ділових ігор, системи тренінгів тощо. У НУХТ саме такий підхід реалізується під час вивчення багатьох психологічних дисциплін: «Психологія у сфері гостинності»,

«Професійна етика та медіація», «Психологічні основи в рекламі», «Розвиток організаторських та лідерських якостей», «Педагогіка та психологія вищої професійної школи» тощо.

Активна адаптації здобувачів до сучасних комунікаційних процесів збільшує кількість соціальних зв'язків, що підвищує вимоги до оволодіння інформаційною культурою спілкування та розвинутого уміння адекватно орієнтуватися у множині комунікативних ситуацій. Тому у НУХТ сучасні інноваційні технології вищої освіти спрямовано на комбіноване навчання. Це спосіб реалізації змісту навчання, що інтегрує аудиторну та позааудиторну навчальну діяльність за умови педагогічно та психологічно доцільного поєднання технологій традиційного, електронного, дистанційного та мобільного навчання за принципом взаємного доповнення з метою підвищення якості освіти. Наприклад, можливі такі інтегровані різновиди навчально-професійної діяльності: традиційні практичні заняття або семінари з відеоконференціями та вебінарами; аудиторні заняття з наступним обговоренням їх у форумах, чатах або за допомогою електронної пошти; групова он-лайн самостійна робота з подальшою інтерпретацією на Google-диску; лекції в мережі Internet з практичними і лабораторними заняттями в аудиторії; реалізація рольових ігор та дослідницьких проєктів у віртуальному середовищі в аудиторний та позааудиторний час; інші комбінації використання технологій дистанційного, електронного, мобільного, телекомунікаційного та Internet-навчання та традиційних форм, методів і засобів. Актуальність та ефективність такого підходу підтвердило навчання здобувачів ЗВО в період світового карантину. Отриманий досвід викликав необхідність оволодіння різновидами інформаційної комунікаційної культури та адекватними моделями позитивної ділової комунікації здобувачів і педагогів вищої професійної освіти. Для першокурсників актуальною є спеціально організована робота педагогів, кураторів, психологів і органів студентського самоврядування щодо корекції шкільної моделі поведінки, навчання, застарілих навичок самостійної роботи та спілкування. Застарілий досвід буде заважати адаптації здобувачів, тому що звична для них організаційна модель навчання і спілкування відрізняється від моделі у вищій школі. Необхідною умовою подальшої самореалізації є організація коригувального періоду адаптації, що поєднує базову модель успішного навчання та ділової поведінки у середній школі з вимогами ЗВО з метою розвитку соціальної адаптивності особистості. Це інтегрована якість, що забезпечує здатність людини до подальших перетворень, відповідно постійним викликам сучасного життя. Професійна підготовка у ЗВО

є важливим етапом онтогенезу індивіду. Домінуючими потребами віку повноліття (17-25 pp.), що для багатьох молодих людей співпадає з періодом навчання у ЗВО, є потреби у спілкуванні, у досягненнях та в усамітненні. Потреба у спілкуванні обґрунтована, з одного боку пошуком себе, розвитком індивідуальності та її самоствердженням. Суб'єкт розвитку намагається зробити мужній перехід від моделі рольової поведінки «Я такий, як усі» до моделі сутнісної поведінки «Я не такий, як усі». Спочатку він ніби приміряє увесь «соціальний гардероб», щоб визначитися яким він може бути, як розвиватися, розважатися чи спілкуватися. Для цього необхідне широке спілкування у реальному або у віртуальному світі, живе-відповідальне чи анонімне-замасковане. З іншого боку, навчання в університеті ґрунтується на формах і засобах широкого спілкування, що також розвиває потребу у множинній комунікації з іншими. Потреба в усамітненні надає шанс знайти своє місце серед усього різномаяття людей, пізнати себе, усвідомити свої реальні цілі й можливості та індивідуальні сили. Усе це разом із задоволенням потреб у досягненні та самоствердженні спонукає до формування позитивної «Я-концепції», що є підґрунтям активної адаптації. Для особистості молодого людини психологічно важливо піти шляхом адекватної самозміни, саморозвитку та самореалізації під час адаптації. Такий соціально – адаптований майбутній фахівець буде здатний до подальшої професійної самореалізації. Під час повноліття відбувається інтенсивне особистісне зростання, закладаються основи майбутньої дорослості, формується індивідуальний стиль: діяльності, зовнішнього іміджу, розваг, а також, моделі спілкування. Останнє є за думкою вчених (А.Маслоу, Е.Еріксона, О. Леонтьєва, В. Лісовського та ін.) є дуже важливим новоутворенням цього віку (Л. Виготський, П. Гальперін), що передує розвитку самоставлення особистості (В. Столін). Процес ділової комунікації супроводжує будь-яку діяльність. За дослідженнями соціальних психологів процес спілкування має дві важливі складові: особистістну (процес побудови системи позитивних взаємин ділових партнерів) та професійну (процес безпосереднього вирішення професійної проблеми). Особистісна складова є фундаментом для ефективної ділової комунікації, спираючись на яку продуктивно та оперативно вирішується професійна проблема. Психолог Е. Еріксон, аналізуючи етапи розвитку особистості, вважає, що задоволення потреби у відкритому спілкуванні шляхом знаходження власної міри довіри

та відкритості при обговоренні проблем з іншими є ключовою детермінантою саморозвитку та самовдосконалення суб'єкта. Для майбутнього фахівця розвиток комунікабельності як здатності відкрито у діалозі обговорювати завдання та встановлювати міцні і доброзичливі відносини з оточуючими є базою подальшого формування його комунікативної культури.

Комунікативна культура індивіда визначається як система знань, норм, цінностей і моделей поведінки, прийнятих в суспільстві, та вміннь органічно, природно й невимушено реалізувати їх у діловому й емоційному спілкуванні. Здатність до позитивної комунікації є важливою соціальною і професійною здатністю. Вона забезпечує мотивацію та самореалізацію функцій навчання, виховання й розвитку майбутнього фахівця. Психологи виділяють такі функції комунікативної культури: контактну – встановлення системи позитивних взаємин для мобілізації для обміну повідомленнями та підтримкою, готовність до взаємозв'язку та взаємодії; інформативну – прийом і передача повідомлень, думок, ідей, рішень; спонукальну – самостимулювання й стимулювання та спрямування активності партнерів на виконання певних дій; координаційну – взаємна узгодженість дій та організація взаємодії; розуміння – адекватне сприйняття суті повідомлень, намірів, установок, взаєморозуміння станів, переживань і т.п.; емотивну – свідомий чи несвідомий обмін емоціями; встановлення стосунків – усвідомлення свого місця в системі ділових, міжособистісних та інших зв'язків соціальної групи; здійснення психологічного впливу – зміна поведінки, ціннісно-мотиваційних утворень партнера (намірів, думок, рішень, уявлень, потреб). Важливо виділити для майбутнього фахівця самопрезентативну функцію – як можливість успішно презентувати себе, свої здібності та творчий професійний потенціал. Ефективність та ефектність формують імідж перспективного фахівця. Психологічний зміст комунікативної культури ґрунтується на вмінні орієнтуватися в інформаційній структурі спілкування за допомогою соціально-психологічної інформації. Вона передається за допомогою ділового етикету з використанням стандартів вербального та невербального спілкування, кодів, знаків, символів, традицій тощо.

Цінність спілкування для суб'єкта комунікативної культури визначається якістю комунікативного процесу. Це означає вміння кожного з партнерів створювати такі психологічні умови, що сприятимуть вияву їхнього інтелектуально-вольового й морально-

етичного потенціалу на оптимальному рівні. У цьому сенсі комунікативна культура транслюється як система внутрішніх ресурсів, необхідних особистості для ефективної комунікації у процесі міжособистісної взаємодії і включає комплекс певних комунікативних якостей, завдяки яким особистість запобігає виникненню труднощів і прогнозує результативність як міжособистісної так і професійної взаємодії. Якість комунікативної діяльності особистості зумовлюється її розвитком і саморозвитком, що виявляється у формуванні індивідуального стилю комунікації, що має творчий характер і містить кращі зразки комунікативної діяльності згідно вимогам ділового етикету. Комунікативна культура забезпечує ступінь соціальної відповідальності особистості, соціальну значущість цінностей і етичних норм її поведінки, застосування адекватних засобів комунікативної діяльності. Стратегічно комунікативна культура фахівців є складовою їхньої професійної компетентності та визначається впорядкованістю знань, норм, цінностей і моделей поведінки, прийнятих в суспільстві та вмінь органічно, природно і невимушено реалізувати їх у професійній діяльності. Тактично вона є сукупністю особистістних комунікативних знань, умінь і навичок, за допомогою яких фахівець запобігає виникненню психологічних ускладнень, долає можливі труднощі, бар'єри та прогнозує й реалізує продуктивну міжособистісну та ділову професійну взаємодію.

«Технологічний» формально-організаційний аспект спілкування в університетському середовищі гальмує активну адаптацію особистості здобувачів вищої освіти. Тому в НУХТ формується модель конкурентного суб'єкта самореалізації з високим рівнем комунікативної культури, здатного до ефективного діалогічного спілкування з діловими партнерами з метою безперервної самоосвіти і саморозвитку. Важливою детермінантою професійного зростання і успішності кар'єри та життєвого благополуччя майбутнього фахівця виступає «комунікативне ядро» його особистості. Комунікативна культура особистості є умовою спільної фахової діяльності в команді. Розуміння комунікативної культури як засобу й умови формування особистості ґрунтується на пізнанні її адаптивних можливостей, які допомагають людині діяти відповідно до культурно-етичних норм значущого соціуму. Отже, комунікативна культура є необхідною передумовою входження у професійну царину, психологічним критерієм професійної компетентності, вагомою умовою продуктивності професійної діяльності та професійного

самовдосконалення фахівця. Тому формування комунікативної культури майбутніх фахівців розглядається як одне з пріоритетних завдань фахової підготовки у вищій школі.

References:

1. Власова О. І. Психологія соціальних здібностей: структура, динаміка, чинники розвитку: Монографія. / О. І. Власова — К. : Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2005. — 308с.
2. Масі Н. І. Про сутність поняття «комунікаційна культура суспільства» / Н. І. Масі. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/bdil/2010_4/10.pdf
3. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – М.: Евразия, 1998. – 235 с.
4. І.В. Нікітіна. Суб'єктне самовизначення молодшої людини у період повноліття/ І.В.Нікітіна. – К., КНТ, 2008. – 192 с.
5. Development of Specialist's Personality. Розвиток особистості фахівця. Развитие личности специалиста: Навч. посіб./ С.В. Іванов, В.М. Криворотко, І.В. Нікітіна та ін.. – К.: НУХТ, 2014. – 339 с.
6. Омельчук А. І. Комунікативна культура державного службовця: понятійнокатегорійна сутність / А. І. Омельчук // Електронне наукове фахове видання «Державне управління: удосконалення та розвиток». URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=312>
7. Спрафкин Р. Тренинг социальных навыков / Р. Спрафкин // Психологическая энциклопедия. 2-е изд. / под. ред. Р. Корсини, А. Ауэрбаха. — СПб. : Питер, 2006. — 1096 с.
8. RESOLUTION, adopted by the General Assembly of the United Nations "Transforming Our World: A Sustainable Development Agenda for 2030." URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU15167.html

Transliteration of References:

1. Vlasova O.I. (2005). Psychologia sotsialnyh zdibnostey: struktura, dynamika, chynnyky rozvytku: Monografyia. K. : Vydavnycho-poligrafichny centr "Kyivsky Universytet".
2. Masy N.I. (2010). Pro sutnist poniattia «kommynikaciyna kultura suspilstva». URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/bdil/2010_4/10.pdf
3. Masloy A. (1998). Motivatsia i lichnost. M.: Evrasia.
4. Nikitina I.V. (2008). Sub'ectne samovyznachennya molodoi lydunu u period povnolittia. K., KNT.
5. Development of Spesialist's Personality. Rozvutok osobystosty fahivtsa. Razvitie lichnosti speciolista: Navch. posib. / S.V. Ivanov, V.M. Krivorotko, I.V. Nikitina ta in. (2014). K.: NUHT.
6. Omelchuk A.I. Kommynikaciyna kultura derzhavnogo sluzhbovtia: poniattiyno

kategoriyna sutnist // Elektronne naukove fahove. «Derdjavne upravlinnia: udoskonalennia ta pozvytok».

7. Sprafkin R. (2006). Trening sotsialnyh navykov/ R. Sprafkin // *Psyhologicheskaia entsyklopedia*. 2-e izd. / pod. Red. R. korsyny, A. Auerbaha. — SPb.: Piter.
8. RESOLUTION, adopted by the General Assembly of the United Nations "Transforming Our World: A Sustainable Development Agenda for 2030." URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU15167.html

The Author

Iryna Nikitina
*PhD, Assistant Professor,
National University of Food Technologies,
Kiev, Ukraine
E-mail: iunika1511@gmail.com*

Abstracts

ІРИНА НІКІТИНА. Розвиток комунікативної культури особистості майбутнього фахівця як необхідна умова активної адаптації. *Стаття акцентує увагу на необхідності розвитку комунікативної культури майбутнього фахівця під час професійної підготовки в умовах вищої школи. Формування моделі ділової комунікації, адекватної вимогам нового статусу здобувача вищої освіти, сприяє активній адаптації суб'єкта навчально-професійної діяльності. Активна адаптація це – система цілеспрямованих, активних дій здобувача, спрямованих на зміну себе, власної поведінки та умов навчально-професійної діяльності та життєдіяльності в цілому. Вона застосовується, коли необхідно засвоїти нове: нову модель навчання, поведінки, комунікації, систему цінностей, етично-моральних і культурних норм взаємодії. У результаті здобувач розвиває особистісно-професійний адаптивний потенціал фахівця та індивідуальний стиль якісного діалогічного спілкування з діловими партнерами і готовність до професійної та соціальної самореалізації. В умовах ЗВО потрібно організувати спеціальну роботу з розвитку ресурсу адаптивності особистості першокурсника у перехідний період від системи середньої до системи вищої освіти з метою забезпечення розвитку нової моделі навчання, поведінки та спілкування. Потреба у спілкуванні є домінуючою потребою розвитку особистості у період повноліття. Її задоволення сприяє розвитку позитив-*

ного самоставлення особистості. Результатом цього є позитивна “Я-концепція” фахівця. Вона визначається як ключова психологічна детермінанта його фахового та кар’єрного зростання. Тому особливу увагу важливо приділити формуванню комунікативної культури фахівця у вищій школі. Комунікативна культура особистості містить систему знань, норм, цінностей і зразків поведінки, прийнятих в суспільстві, та вміннь органічно, природно й невимушено реалізувати їх у діловому й емоційному спілкуванні. Вона забезпечує мотивацію суб’єкта та самореалізацію функцій навчання, виховання й розвитку майбутнього фахівця. Психологи виділяють такі її функції: контактну; інформативну; спонукальну; координаційну; емотивну; здійснення психологічного впливу; самопрезентативну тощо. Комунікативна культура здобувача вищої освіти та його активна адаптація визначають якість фахової підготовки, ефективність подальшої самореалізації та соціальної відповідальності у професійній установі.

Ключові слова: процес активної адаптації; особистість здобувача вищої освіти; комунікативна культура майбутнього фахівця; розвиток індивідуального стилю діалогічного спілкування з діловими партнерами; професійна самореалізація та соціальна відповідальність особистості.

ИРИНА НИКИТИНА. Развитие коммуникативной культуры личности будущего специалиста как необходимое условие активной адаптации. Статья акцентирует внимание на необходимости развития коммуникативной культуры личности будущего специалиста во время профессиональной подготовки в условиях высшей школы. Формирование модели деловой коммуникации, адекватной требованиям нового статуса соискателя высшего образования, способствует активной адаптации субъекта учебно-профессиональной деятельности. Активная адаптация это – система целенаправленных, активных действий соискателя, направленных на изменение себя, собственного поведения и условий учебно-профессиональной деятельности и жизнедеятельности в целом. Она применяется, когда необходимо усвоить новое: новую модель обучения, поведения, коммуникации, систему ценностей, нравственно-моральных и культурных норм взаимодействия. В результате соискатель развивает личностный профессиональный адаптивный потенциал специалиста и индивидуальный стиль качественного диалогического

общения с деловыми партнерами и готовность к профессиональной и социальной самореализации. В условиях вуза необходимо организовать специальную работу по развитию ресурса адаптированности личности первокурсника в переходной период от системы среднего к системе высшего образования с целью обеспечения развития новой модели обучения, поведения и общения. Потребность в общении является доминирующей потребностью развития личности в период совершеннолетия. Ее удовлетворение способствует развитию положительного самоотношения личности. Результатом этого является положительная “Я-концепция” специалиста. Она является ключевой психологической детерминантой его профессионального и карьерного роста. Поэтому особенное внимание важно уделить формированию коммуникативной культуры будущего специалиста в высшей школе. Коммуникативная культура личности определяется как система знаний, норм, ценностей и моделей поведения, принятых в обществе и умений органично, природно и непосредственно реализовывать их в деловом и эмоциональном общении. Она обеспечивает мотивацию субъекта и самореализацию функций обучения, воспитания и развития будущего специалиста. Психологи выделяют такие функции коммуникативной культуры: контактную; информативную; стимулирующую; координационную; эмоциональную; осуществление психологического влияния; самопрезентативную и т.п.. Коммуникативная культура соискателя высшего образования и его активная адаптация определяют качество специальной подготовки, эффективность дальнейшей самореализации и социальной ответственности в профессиональной структуре.

Ключевые слова: процесс активной адаптации, личность соискателя высшего образования, коммуникативная культура будущего специалиста, развитие индивидуального стиля диалогического общения с деловыми партнерами, профессиональная самореализация и социальная ответственность личности.

IRYNA NIKITINA. **Rozwój kultury komunikacyjnej osobowości przyszłego specjalisty jako niezbędny warunek aktywnej adaptacji.** W artykule podkreślono potrzebę rozwoju kultury komunikacyjnej przyszłego specjalisty podczas szkolenia zawodowego w warunkach szkolnictwa wyższego. Kształtowanie modelu komunikacji biznesowej, adekwatnego do wymagań nowego statusu zdobywcy wykształcenia wyższego, sprzyja aktywnej adaptacji podmiotu działalności edukacyjnej i zawodowej. Aktywna adaptacja to system celowych,

aktywnych działań studenta, mających na celu zmianę siebie, własnego zachowania, warunków działalności edukacyjnej i zawodowej oraz trybu życia w ogóle. Stosuje się ją, gdy trzeba nauczyć się czegoś nowego: nowego modelu uczenia się, zachowania, komunikacji, systemu wartości, etycznych, moralnych i kulturowych norm interakcji. W rezultacie student rozwija osobisty i zawodowy adaptacyjny potencjał specjalisty oraz indywidualny styl jakościowej komunikacji dialogowej z partnerami biznesowymi oraz gotowość do samorealizacji zawodowej i społecznej. W warunkach uczelni wyższych konieczne jest zorganizowanie specjalnej pracy nad rozwojem zasobu zdolności dostosowawczych osobowości studenta pierwszego roku w okresie przejściowym od systemu szkolnictwa średniego do systemu szkolnictwa wyższego w celu zapewnienia opracowania nowego modelu uczenia się, zachowania i komunikacji. Potrzeba komunikacji jest dominującą potrzebą rozwoju osobistego w okresie pełnoletnia. Jej zaspokojenie przyczynia się do rozwoju pozytywnego samostanowienia osobowości. Rezultatem tego jest pozytywna „Ja-koncepcja” specjalisty. Jest ona definiowana jako kluczowy psychologiczny wyznacznik rozwoju zawodowego i kariery. Dlatego ważne jest, aby zwrócić szczególną uwagę na kształtowanie kultury komunikacyjnej specjalisty na uczelni wyższej. Kultura komunikacyjna jednostki zawiera system wiedzy, norm, wartości i wzorców zachowań przyjętych w społeczeństwie oraz zdolność do organicznego, naturalnego i łatwego wdrażania ich w komunikacji biznesowej i emocjonalnej. Zapewnia ona motywację jednostki i samorealizację funkcji uczenia się, wychowania i rozwoju przyszłego specjalisty. Psychologowie rozróżniają następujące jej funkcje: kontaktowa; informacyjna; motywująca; koordynacyjna; emocjonalna; realizacja wpływu psychologicznego; autoprezentacja itp. Kultura komunikacyjna osoby zdobywającej wykształcenie wyższe i jej aktywna adaptacja decydują o jakości szkolenia zawodowego, skuteczności dalszej samorealizacji i odpowiedzialności społecznej w instytucji zawodowej.

Słowa kluczowe: proces aktywnej adaptacji; tożsamość osoby zdobywającej wykształcenie wyższe; kultura komunikacyjna przyszłego specjalisty; rozwój indywidualnego stylu komunikacji dialogowej z partnerami biznesowymi; samorealizacja zawodowa i odpowiedzialność społeczna jednostki.